

Es, Jānis Būmanis, esmu dzimis 1928. gada 30. aprīlī Daugavpils apriņķa Rudzētu pagasta Būmaņu mājās, lauksaimnieka ģimenē. Mani vecāki nākuši no lielām, kuplām ģimenēm.

Mana tēva vecāki (Būmaņi) Byumaņi uz dzīvi Rudzētu pagasta teritorijā apmetušies pēc 1772. gada. Par Būmaņu ciemu pirmie ieraksti arhīva dokumentos parādās 1775. gadā. No tēva stāstītā atceros, ka viņa sencis bijis pirmais ienācējs, līdz ar viņu jaunizveidotajā Byumaņu ciemā (sādžā) ienākuši arī Kassalieši, Kasali, Pastari, Eriņi un Vilcāni. Pašā sākumā ciemam iedalīti seši zemes gabali. Vēlāk, parādoties citiem uzvārdiem (Rudzāti, Svalbi, Vaivodi, Neicgali), iedalītie seši zemes gabali tiek pārdalīti no jauna, sadalot sīkāk. Pašreiz mans brālis Edmunds pēta savas un Rudzētu pagasta dzimtu vēsturi, bet vēl līdz šim nav noskaidrojis, no kurienes ciemā ienākuši Būmaņi (Byumaņi).

Tēva māte nākusi no Skuteļu dzimtas. Viņa mira tad, kad tēvam bija tikai četri gadi, bet tēvs miris 1911. gadā – mana tēva sešpadsmitajā dzīves gadā.

Skuteļi uz dzīvi pagasta teritorijā Spryudu mājas vietā ienākuši no Preiļu pagasta Skuteļu ciema 1850. gados. Ādams Skutelis bijis muižas mežsargs. Viņš pārvaldījis poļu valodu. Sākumā Ā. Skutelim piederēja vairāk kā 200 desetīnas zemes, kuras lielāko daļu aizņēma lapu koku mežs. Tajā bijis ļoti daudz ošu un ozolu. Jādomā, ka Ošas (Ūšas) upes vārds radies no tiem ošu mežiem, caur kuriem upe tecējusi.

Pagaidām pirmajos arhīva dokumentos, kurus esmu izpētījis, Rudzētu (Rudzātu) muižas vārds pirmo reizi minēts 1553. gadā. Tur rakstīts, ka Rudzētu muiža pieder baroniem Borhiem, ka muižas apkārtnē dzīvo latvieši – katoļticīgie, un ka muižas teritoriju no visām pusēm ieskauj lieli un nepārejami purvi, kā arī meži.

Būmaņu un Skuteļu ģimenes bijušas samērā lielas un tajās bijis daudz ilgdzīvotāju. Būmaņu dzimta bijusi bagātāka meitām, bet Skuteļu dzimta – dēliem. Būmaņu dzimtā raksturīgas laulības, kurās abas puses ir jau nobriedušā vecumā, kā arī atkārtotas laulības. Atsevišķiem vīriešiem bijuši raksturīgi izturīgi, spēcīgi un uzbūves augumi. Vienam dzimtas zaram raksturīgs garš augums, otram – vi-

dēji garš, drukns. Arī Skuteļu dzimtā bijusi dažādība auguma garumā, tomēr pārsvarā augums bijis vidēji garš un drukns. Abām dzimtām lielākoties bijušas raksturīgas gaišzilas vai pelēkas acis un gaiša matu krāsa. Manam tēvam bija trīsdesmit trīs māšīcas un brālēni – augums virs vidējā, zilām acīm un pelēkiem matiem.

Mans tēvs – Pēteris Būmanis dzimis 1895. gadā. Viņš beidzis pamatskolu, pēc tam tautskolotāju kursu Krievijā. Iesaukts cara armijā 1916. gadā, 1918. gadā viņš nokļūst vācu gūstā un atgriežas mājās pie sava mātesbrāļa Pētera Skuteļa Spryudu mājās 1919. gada sākumā galīgi slims.

1919. gadā Rudzētu pagasta teritorijā Ošas upe ir frontes līnija starp Latvijas Nacionālo armiju un Sarkano armiju. Visi iesaucamo gadu vīrieši tiek mobilizēti krievu armijā, bet tēvs slīktās veselības dēļ uz iesaukšanu neierodas. Vēlāk viņu aiztur, aizved uz Rudzētu centru un liek stāvēt pie egles, kamēr latviešu sarkanarmieši spriež par viņa likteni: četri no viņiem ir par nošaušanu, bet četri (ar komandieri priekšgalā) – pret, un tādējādi tēvs tiek atlaists. Nākošā dienā tēvs un citi iedzīvotāji tiek sūtīti uz pozīciju rakšanu pie Kurčinu ciema. Tur tēvs pamet darbu un bēg pāri Pelēčāres purvam pie Latviešu Nacionālās armijas uz Atašieniem, kur viņu ieskaita Ventspils 2. kājnieku pulkā kā ierindas kareivi. Karojot mūsu armijā, viņa vienība nonāk Polijā aiz Leonpoles pilsētas. Tēvs un vēl trīs karavīri iet izlūkos uz Barsuku ciemu, kur vēlāk izvietojas viņa armijas vienība. Tur tēvs iepazīstas ar meiteni, vārdā Nadežda, kura vēlāk kļūst par viņa sievu un manu māti. Mātes ģimene bijusi liela, viņai bijis arī daudz brālēnu un māšīcu – par viņiem man ziņu ir ļoti maz.

Mana māte Nadežda Baranovska dzimusi 1901. gadā Polijā. Viņas vecāki miruši, vēl mātei jaunai esot. Māte 1918. gadā beigusi Polockas skolotāju semināru, diemžēl viņai strādāt nesanāca, jo viņa laida pasaulē astoņus un dzīvē izvadīja sešus bērnus. Māte bija samērā gara auguma, drukna, zilām acīm un tumšiem matiem, strauja pēc dabas, ļoti čakla un darbīga.

Abi vecāki apbedīti Tukumā Veļķu kapsētā: māte 1982. gadā (81 gada vecumā), tēvs – 1996. gadā (96 gadu vecumā).

Pēc demobilizācijas 1921. gadā tēvs strādā sava tēva saimniecībā un iesaistās Rudzētu pagasta pašvaldības darbā. Tēvs apmainās vēstulēm ar manu nākošo māti un tad 1923. gadā aizbrauc ciemos pie viņas uz Poliju. Pēc tam kontrabandas ceļā uz plosta, kuru pludina latvieši no Krievijas, pārvēd jauno sieviņu uz savām tēva mājām Būmaņu ciemā. Mamma atcerējās, ka plostnieki esot dziedājuši dziesmu "Cel mani pār' pār Daugavu". Ar Aglonas Romas katoļu baznīcas vadības atļauju Rudzātu draudzes prāvests H. Rimovičs viņus salaulā, par ko tēvs prāvestam samaksā desmit latus un aizved vezumu āboliņa.

Ģimenē piedzimst astoņi bērni. Pirmie dēli Henriki mirst pusotra un pusgada

vecumā. Vēlāk piedzimst meitas: Helēna (1926), Leokādija (1931) un Silvija (1939) un dēli: Jānis (1928), Konstantīns (1930) un Edmunds (1945).

Latvijas brīvvalsts laikā tēvs strādā Rudzētu pagasta pašvaldībā, pārsvarā pagasta vecākā amatā. Arī vācu okupācijas laikā viņš šajā amatā strādā vēl pusotru gadu. Tad viņu no darba atbrīvo un soda ar divām nedēļām aresta vai 50 reihsmarkām par vācu iestāžu norādījumu nepildīšanu.

Laimīgā kārtā 1941. gada deportācijas mūsu ģimeni neskar. Es 1943. gadā pabeidzu Rudzētu sešklasīgo pamatskolu, iestājos Preiļu divgadīgajā lauksaimniecības skolā, ko pabeidzu 1945. gadā, un tūlīt iestājos Malnavas lauksaimniecības vidusskolā – tehnikumā. Tehnikumu absolvēju 1948. gadā un sāku strādāt Viļānu apriņķa Atašienes Starppagastu valsts sēkļu inspekcijā kā priekšnieks.

Diemžēl 1949. gada deportācija skar arī mūsu ģimeni. Vispirms 25. martā apcietina manu māti, māsu Silviju un Leokādiju (viņu čekisti paņēma tieši no stundas Līvānu vidusskolas 10. klasē) un brāli Edmundu, salādē viņus lopu vagonos Līvānu stacijā un izsūta uz Tomskas apgabala Piškino – Troickas rajonu.

Tēvs 24. martā bija izbraucis uz Rīgu, kur ieradies kopmītnē pie mana brāļa Konstantīna, kurš mācījās Rīgas arodskolā. Esot kopmītnē, tēvs sēdējis uz Konstantīna gultiņas un sarunājies ar dēlu par to, ko darīt, jo tad arī Rīgā notika iedzīvotāju deportācijas. Šai laikā dēla istabas biedri skatās pa logu un ierauga, ka pāri pagalmam uz kopmītni nāk čekisti. Konstantīns noslēpjas zem savas gultas. Čekisti ienāk un prasa, kur Būmanis, viņa istabas biedri atbild, ka viņš esot aizgājis uz kino. Tēvs domā, ka ģimene apcietināta un viņi abi kopā ar dēlu nolemj braukt uz mātes dzimteni, uz to Polijas daļu, ko okupējusi PSRS.

Konstantīns pēc vairākiem mēnešiem atgriežas Rīgā, kur turpina mācības un strādā Vagonu rūpnīcā. Par pretvalstisku darbību 1950. gadā viņu notiesā uz piecpadsmit gadiem stingra režīma nometnē.

Pēc 1953. gada čeka sadzen tēva pēdas un trīs mēnešu laikā pa etapu viņu nosūta pie ģimenes.

Māsu Helēnu, kura strādāja pie manis inspekcijā kā laborante, apcietina 1949. gada 26. marta vakarā un aizved uz Viļānu apriņķa miliciju.

Tajā dienā es atrados Viļānu stacijā, gaidot Maskavas vilciena pienākšanu, lai brauktu uz Atašieniem. Pirms vilciena pienākšanas stacijā mani, pēc mana skolas biedra – malnavieša Valerijana Logina uzrādījuma, apcietina čekas vienības virsnieki un aizved uz milicijas iecirkni. Tur mani izkmeta čekas kapteinis un atņēma personīgos dokumentus, tad sastāda protokolu un paziņo, ka mani kā "kulaku" ģimenes locekli izsūta no Latvijas, nenorādot vietu. Tad mani aizveda uz aresta telpu (pirti), kur redzu daudz arestēto un arī savu māsu Helēnu. No turienes arī sākās mūsu abu Golgātas ceļš uz "varen plašo dzimteni".

Mūsu sešdesmit divu vagonu ešelonu sakomplektē Rēzeknes 2. stacijā, tas bija pēdējais nākošo vergu ešelonu no Latvijas, kurā pārsvarā atradās no ģimenēm

atpalikušie: bērni, skolēni, jaunieši un vecāki, kā arī daudzas ģimenes. Latvijas robežu pārbraucam 30. martā plkst. 10.30. Ceļā pavadām četrpadsmit dienas. Galamērķis ir Omskas pilsēta. Tās nomalē, preču stacijā mūs salādē kravas mašīnās. Apsardzes pavadībā braucam visu nakti pa Irtišas upes labo krastu līdz Molotovas rajona centram (apm. 100 km). Tur mūs sagaida klajā laukumā izvietots vesels ešelons no Kurzemes atvestu jauniešu. Ap vienpadsmitiem dienā ar bulļu – zirgu pajūgiem sabrauc "vergturi" - kolhozu priekšnieki un brigadieru. Viņi izvēlas nākošos vergus, izlasot jaunākos un spēcīgākos. Beidzot komendantu katram kolhozam uzspieda arī pa tādai ģimenei, kurā bija sirmgalvji, slimie un bērni. Sapratām, ka mūs izvietos pa kolhoziem. Tā, ka es pratu krievu valodu, tad uz ielas gāju klāt pie vietējiem un noskaidroju labākos un slīktākos kolhozus Molotovas rajonā. Beidzot mūs, trīsdesmit sešus izsūtītos, savervēja rajona labākā kolhoza " Jautrā dzīve " (Vesjolaža žizņ) vadība.

Kolhoza centrā atradās trīsdesmit četras no velēnām būvētas mājeles, tikai kantoris bija celts no koka. Koka grīda savukārt bija tikai kantorī un kolhoza priekšsēdētāja, un brigadiera mājās. Kolhozā vēl bija trīs lopu novietnes govīm un aitām, arī no velēnām būvētas. Šajā kolhozā mēs ar māsu strādājām lauku darbos. Es pārsvarā strādāju traktorū brigādē par piekabinātāju un ražas novākšanas laikā par kombainiera palīgu. Strādājām līdz rudenim, tad caur paziņām Latvijā sazinājāmies un noskaidrojām savu piederīgo atrašanās vietu. Pēc tam, pamatojoties uz ģimenes apvienošanas, panācām, ka mūs aizveda uz Tomskas apgabala Piškino – Troickas rajona kolhozu "Pirmais maijs" (Pervij maj) pie mūsu ģimenes.

No sākuma šajā kolhozā es strādāju dažādus darbus, pēc vairākiem mēnešiem sāku strādāt traktorū brigādē par piekabinātāju, tad par uzskaitvedi, par traktoristu un beidzot par kombainieri. 1950. – 1951. g. sešus mēnešus mācījās kombainieru kursos. Uz kombaina nostrādāju četras sezonas. Pēc Staļina nāves no 1954. gada decembra strādāju par kolhoza " Ziemeļu taiga " (Severnaja taiga) agronomu. Vēlāk, strādājot kolhozā " Krupskaja ", par labu darbu tiku apbalvots ar medaļu " Par jauno zemju apgūšanu " un par augstu ražu sasniegšanu linkopībā 1956. gadā tiku apbalvots ar PSRS Vissavienības lauksaimniecības izstādes Mazo zelta medaļu.

Uz mūsu ģimenes vairākkārt rakstūtām prasībām par atbrīvošanu no izsūtījuma vienmēr saņēmām atteikumus. Vēlāk, arhīvā izskatot Būmaņu ģimenes lietu, atradu vēl 1957. gada 12. februārī Rudzētu ciema padomes toreizējiem valsts drošības orgāniem izsniegtu izziņu, kurā rakstīts, ka Būmaņu ģimene ir " kulaiki ", jo viņiem piederējis septiņpadsmit hektāru zemes un divi zirgi, ka viņi izmantojuši svešu darbaspēku, ka P.Būmanis bijis pretvalstiski noskaņots, naidīgi izturējies pret padomju varu, vācu okupācijas laikā sadarbojies ar vāciešiem, un līdz ar to viņu ģimenes atgriešanās Latvijā nav vēlama. Izziņu parakstījuši Ru-

dzētu ciema padomes priekšsēdētājs F. Sukaruks un sekretārs P. Marciņkevičs. Pēc divām dienām – 14. februārī līdzīga satura liecības drošības orgāniem devuši un ar saviem parakstiem apliecinājuši toreizējie milicijas izpalīgi, tautā tā sauktie " streboki ", O. Zeiliņš, I. Stolerovs, S.Volkovs un St. Cvetkovs (Lāčplēša kara ordeņa kavalieris).

Pateicoties šim " rūpēm ", mūsu ģimeni no uzskaites komendatūrā noņem tikai 1957. gada aprīlī pēc PSRS Augstākās Padomes 1956. gada aprīlī izdotā rīkojuma, kurā norādīts, ka no komendatūras uzskaites noņemamas sarkanarmiešu, daudz bērnu, skolotāju un apbalvoto ģimenes. Tomēr, parakstot atbrīvošanas dokumentu, mums visiem bija jāparakstās, ka mēs nedrīkstam atgriezties dzimtajā vietā un pieprasīt kompensāciju par atņemto – nacionalizēto īpašumu, pretējā gadījumā mums no jauna draud represijas.

Tādēļ uz Latviju 1957. gada 26. jūnijā izbraucām tikai trijātā: es un manas māsas Helēna un Leokādija. Mums bija jāmeklē apmešanās vieta, pārējie ģimenes locekļi vēl palika Sibīrijā, viņi atgriezās Latvijā pēc gada. Latvijā mēs ieradāmies 1957. gada 6. jūlijā. Rīgā mūs sagaidīja brālis Konstantīns, kurš bija atbrīvots pēc vairākiem koncentrācijas nometnē pavadītajiem gadiem, - mēs viņu tikko pazinām – tā viņš bija pārvērties: novecojis, vājš, apsaldētu, bakurētānu seju.

Rīgā apmetāmies pie paziņām un es sāku meklēt savai profesijai atbilstošu agronoma darbu. Apmeklēju vairākas saimniecības, kurās bija vajadzīgi agronomi, bet, kad tur ierados un uzrādīju savus dokumentus, tad man ieteica: " Pameklējiet darbu citā vietā ". Tā es gandrīz divus mēnešus nobraukāju, darbu meklēdams un nesaprazdams to, ka mums, bijušajiem izsūtītajiem, kā " pretvalstiskiem " elementiem " neuzticās, ka mēs esam otrās šķiras cilvēki, ja vispār esam cilvēki. To sapratu tikai vēlākajos gados.

Tikai pateicoties tēva paziņam P. Brūverim, bijušās Rudzētu pagasta valdes ilggadīgam loceklim, es iekārtojos darbā Līvānu spirta rūpnīcā par izejvielu sagādes daļas vadītāju. Tur nostrādāju nepilnu gadu, tad biju spiests darbu pamest un doties citur, jo nebija iespējams strādāt tāpēc, ka atteicos sadarboties ar drošības orgāniem un braukt uz Rudzētiem ar uzdevumu izspiegot pagasta iedzīvotājus, tas ir – būt par čekas aģentu. Drošības orgāniem toreiz – un arī mums šodien – vēl nav skaidri to dienu dramatiskie notikumi. Domāju, ka tas daļēji arī paliks noslēpums.

1959. gada 3. maijā es sāku strādāt Lubezeres padomju saimniecībā kā Nogales nodaļas pārvaldnieks. Tur ar mani notika traģisks negadījums uz ceļa un es nokļuvu Talsu slimnīcā. Pēc tam divus gadus biju otrās grupas invalīds. Šajā laikā iestājās Latvijas Lauksaimniecības akadēmijā neklātienē, kuru absolvēju 1966. gadā. No 1961. gada strādāju Oktes padomju saimniecībā par Odres un

Sārcenes nodaļas pārvaldnieku. 1964. gadā Sārcenes nodaļu pievieno Laidzes lauksaimniecības tehnikumam, kur es strādāju par direktora vietnieku ražošanā līdz pāriešanai uz Dārzeņu šķirnes sēklas Talsu starprajonu nodaļu 1967. gadā, kur strādāju par agronomu. 1961. gadā es nodibināju ģimeni. Mana sieva Dzidra (dzim. Ārberga) ir nākusi no Kurzemes – no Talsu rajona Vandzenes.

1973. gadā mani paaugstina darbā un pārceļ strādāt uz Rīgu par Dārzeņu šķirnes sēklu Latvijas republikāniskās apvienības galveno agronomu kartupeļu sēklaudzēšanā. Šajā amatā nostrādāju līdz pensijai 1988. gadā. Pēc tam vēl četrus gadus nostrādāju Salaspils Botāniskajā dārzā kā augu aizsardzības agronoms. Kopš 1992. gada dzīvoju paša rokām būvētā ģimenes mājīnā Ķegumā. Kopā ar sieviņu rušināmies dārziņā un vadām savas dienas, tomēr māja un dārzs nespēj aizņemt visu laiku un interesi.

1994. gada rudenī sāku Rudzētu pagasta vēstures izpētes darbu. Pateicoties savas ģimenes – sievas Dzidras un meitas Ingunas atbalstam, kā arī Rudzētu pagasta tagadējo un bijušo iedzīvotāju atsaucībai un pagasta pašvaldības pretimnākšanai, esmu izdevis brošūru "766. Rudzētu mazpulks" (1996) un grāmatas "Rudzētu pagasta skolas laikmetu griežos" (1997) un "Tēvijas sargi" (1998). Pašreiz top manuskripts par Rudzētu pagasta baznīcām, reliģijām, krucifiksiem, kapsētām un citām piemiņas vietām. Pētu arī pagasta iedzīvotāju pretošanos okupācijas varām, sākot no 1905. gada līdz atmodas sākumam, u.c.

Pateicoties okupācijas varai, es un mani piederīgie uz visiem laikiem esam zaudējuši savu dzimto pusi. To vienmēr atceros ar sāpēm sirdī, jo tagad jau mēs visi esam kaut cik iekārtojušies un atgriezti uz tēva mājām vairs nav iespējams. Bez tam, tajās dzīvo labticīgi īpašnieki. Manu radu vidū no okupācijas varām ir cietušas astoņpadsmit ģimenes (81 cilvēks), tai skaitā trīs krituši vācu armijā, astoņpadsmit mīruši Krievijas lēģeros un izsūtījumā.

1998. gada jūlijā